

Әртүрлі тіршілік формаларының фитоценоздағы рөлі

Мақсаты: Әртүрлі тіршілік формаларының фитоценоздағы рөлін талдау

Талқылауға арналған сұрақтар:

1. Фитоценоздар флорасының географиялық элементтеріне түсінік қалыптастыру және талдау
2. Фитоценоздардың комплекстігі дегеніміз не, ғылымда алатын орнына мысал келтіре отырып талдау жүргізу
3. Өсімдік тіршілік формасының өзгерістеріне талдау жүргізу

► Экологиялық факторлардың әсері нәтижесінде өсімдіктің айқын сырт көрінісі, кейпі оның тіршілік формасы қалыптасады. Егер біз өсімдіктің бар түрін алып қарайтын болсақ, оның ареалының әртүрлі экологиялық жағдайында әртүрлі тіршілік формаларының бар екендігін байқауға болады. Мысалы, көптеген ағаштар өзінің ареалының шекарасына жақын жерлерде формаларын өзгертіп бұталарға немесе тіпті төселіп өсетін формаларға айналады (мысалы, *Juniperus turtanica* - түркістан аршасы т.б.).

Түркістан аршасының әртүрлі формалары

- ▶ “Тіршілік формасы” деген терминді бірінші рет Варминг (1884 ж.) ұсынды. Ол өмір бойы сыртқы ортамен үндестікте болатын индивидтің вегетативтік денесінің формасын **тіршілік формасы** деп аталады. Сол уақыттан бері бұл терминнің көптеген анықтамасы және тіршілік формаларының әртүрлі жүйелері немесе классификациясы ұсынылды. Сол тіршілік формаларының көптеген классификацияларының ішіндегі дүние жүзінде дұрыс қабылданып кең тарағаны ол **Раункиер классификациясы**.

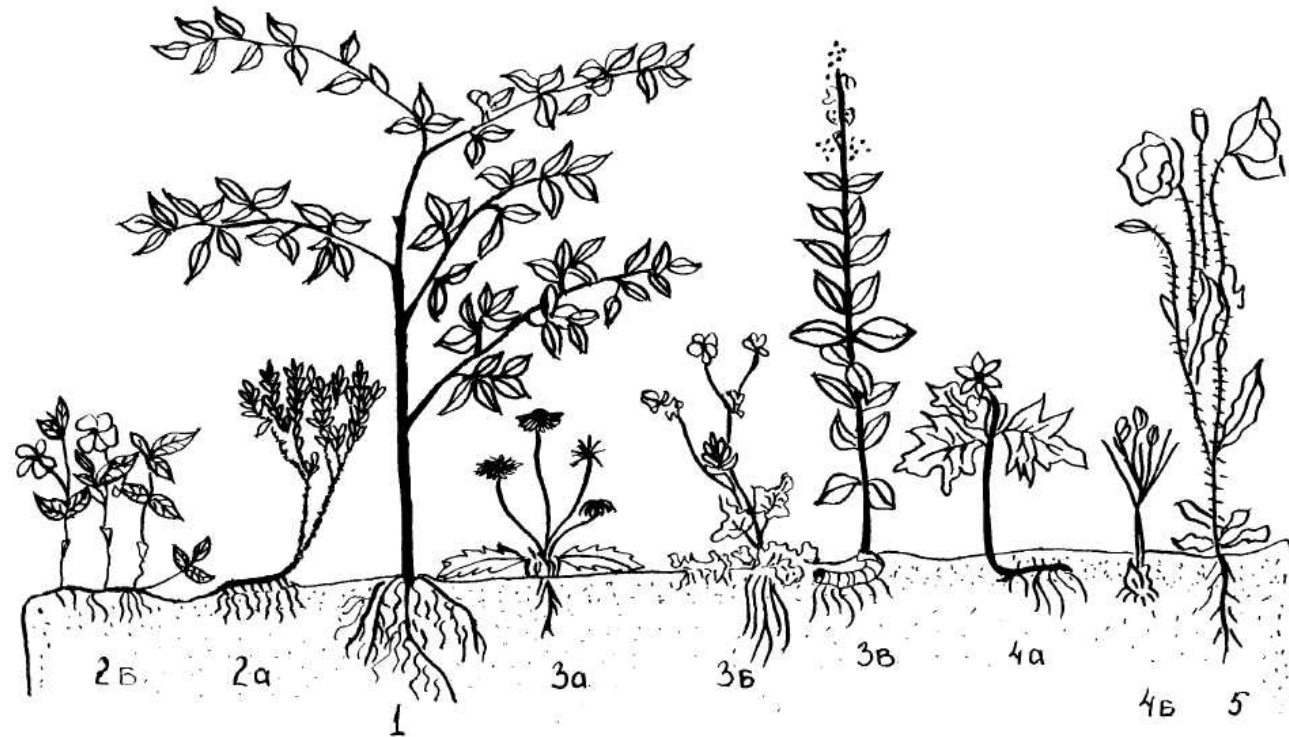

Варминг Эугениус

Раункиер Кристен

- Раункиер тіршілік формаларын бөлшектегенде жылдың қолайсыз уақыттарына өсімдіктердің шыдап, төзу ерекшеліктерінің ішінен бір белгісін негізге алған. Ол тоқтаған (жаңару) бүршіктердің немесе төбе өркендерінің жылдың қолайсыз уақыттарында топырақ бетіне қатысты орналасуына байланысты тіршілік формаларын 5 топқа бөледі.

Раункиер ұсынған тіршілік формаларының үлгісі:
1-фанерофит; 2а-2б- хамефит; 3а-3и- гемикриптофит; 4а-4б криптофит; 5-терофит

Раункиер ұсынған тіршілік формаларының классификациясы

Фанерофиттер (Р) – бұршіктері топырақ бетіне 30 см және одан жоғары ауада орналасқан.

Хамефиттер (Сh) - қолайсыз кезеңде бұршіктері топырақ бетіне жақын (20-30см) орналасқан.

Гемикриптофиттер (Н) - жаңару бұршіктері және төбе өркендері тікелей топырақ бетінде, төсеніш астында орналасқан.

Криптофиттер (К) - “жасырын” жер үстіндегі өркендері толық өледі, жаңару бұршіктері жер астында, әртүрлі тереңдікте сақталады.

Терофиттер (Тh) - біржылдықтар қолайсыз кезеңді тұқым күйінде басынан өткізеді.

Фитоценоздар флорасының географиялық элементтері

- ▶ Фитоценоздардың формациясының және басқада өсімдіктер жабының бөлімдерінің флорасында түрлердің үш тобын ажыратуға болады (Быков, 1978 ж.):

Эндемдер

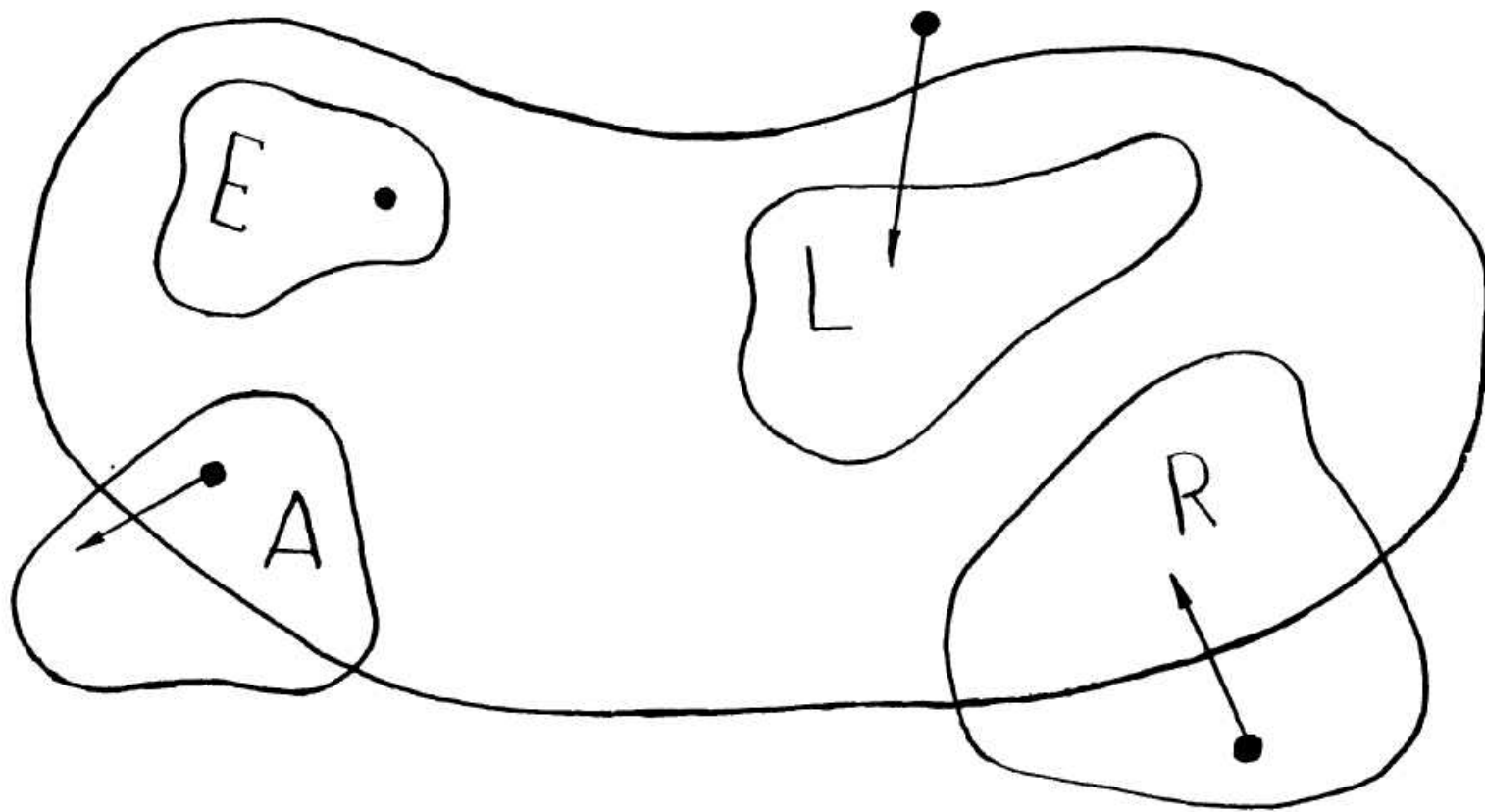
- географиялық шағын аймаққа ғана таралған, басқа жерде кездеспейтін түрлер

Аэндемдер

- осы шағын аймақта пайда болған, бірақ қазіргі ареалы ол аймақ территориясынан сырт жерде пайда болған түрлер

Эйремдер

- аймақ территориясынан сырт жерде пайда болған түрлер

Флора элементтері: E - эндемдер; A - аэндемдер;
R - эйремдер; L - аллохтондар. Нүктемен арсаал орталықтары
көрсетілген, нүктемен сызықтың бағыты - арсаалдың
орталығымен түрлердің таралатын бағыты көрсетілген (Быков, 1957)

Сонымен бірге, сирек және реликтті түрлерді бөліп көрсету қажет. Екі формацияның немесе екі аймақтың флоралары айырмашылығын немесе ұқсастығын ортақтық коэффициент арқылы көрсетуге болады:

$$K = \frac{a+c}{a+b+c}$$

Мұндағы:

a - бірінші аудандағы түрлердің саны;

b - екінші аудандағы түрлердің саны;

c - түрлердің жалпы саны.

- ▶ Әдетте фитоценоздардың, формацияның немесе өсімдіктер типінің флорасына талдау жасағанда, оларды дербес географиялық элементтерге немесе геоэлементтерге бөледі. Географиялық элементтерге бөлгенде негізгі континенттердің көпшілік мақұлдаған бөлінуі алынады:

голарктикалық

палеотропикалық

неотропикалық

австралиялық

каптық

антарктикалық

- ▶ Егер де Тянь-Шаньдағы бір формацияның флорасын алсақ, онда мынадай геоэлементтер бөлінеді: эндемдер, Тянь – Шань – Памирлік, Тянь – Шань – Жоңғарлық, Тянь – Шань – Алтайлық т.с.с. космополиттерге дейін. Осылайша кез-келген географиялық аймақтың флорасына талдау жасауға болады.

Назарларыңызға рақмет!